Партияның болгаш Чазактың байыры бисти чаа-чаа чедиишкиннерже сорук киирип турар

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1958 ч. ОКТЯБРЬ 23 ЧЕТВЕРГ № 211 (4181)

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 20 коп.

СЭКП Тыва обкомунга болгаш облкүүскомга

Күрүнеге 5,2 миллион пуд тарааны садар талазы-биле боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин күүсеткени-биле болгаш сүт, дүк белеткелдериниң чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеткени-биле холбаштыр Тыва автономнуг областың колхозчуларынга, совхозтарының, МТС-териниң болгаш СТС-тиң ажылчыннарынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге болгаш бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели байыр чедирип тур.

Тараа ажылын улам өстүреринге, мал ажылын хөгжүдеринге, ооң продуктулуун бедидеринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап, ооң-биле чонга аъш-чемниң болгаш чиик үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин тургузары дээш бүгү улустун демиселинге Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери боттарының төлептиг салыышкынын киирер дээрзинге бүзүрелин СЭКП-ниң Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп тур.

СЭКП-НИҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш С. К. ТОКАГА облкүүскомнуң даргазы эш А. М. ЧИМБАГА

Күрүнеге 5,2 миллион пуд тарааны садар дээн социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң чедип алган чедиишкиннеринге болгаш сүт база дүк белеткелдериниң чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеткенинге холбаштыр Силерге үректиң ханызындан байыр чедирдим.

Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйын хөгжүдеринге улам ыңайгы чедиишкиннерлиг болуруларны күзедим.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. С. ПОЛЯНСКИЙ.

СЭКП ТК-га болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелингө

Кызыл хоорайның ажылчы чоннары болгаш областың районнарының төлээлекчилери, бистер социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелдерин үндүрер талазы-биле митингиге чыылгаш, күрүнеге тараа садарының талазы-биле боттарывыстың социалистиг хүлээлгелеривистиң 5 миллион 400 муң пуд кылдыр күүсеттингени-биле, сүт болгаш дүк белеткелдериниң чыл планнарының хуусаа бетинде күүсеттингени-биле холбаштыр Тыва автономнуг областың колхозчуларынга, совхозтарның, МТС-териниң, СТС-тиң ажылчыннарынга, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге болгаш бүгү ажылчы чоннарынга изиг байыр чедиргани дээш Коммунистиг партияның Төп Комитединге болгаш Совет чазакка сеткил сагыштың ханызындан изии-биле өөрүп четиргенивисти илередип тур бис. Ол болза бистиң чуртка коммунистиг тургузуушкуннуң улуг программазын төлевилээн СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирин болгаш партияның база чазактың оон ыңайгы шиитпирлерин амыдыралга дүрген боттандырары дээш бүгү улустун демиселинге бистиң төлептиг салыышкынывыс болур.

Бистиң бөдүүн күш-ажылывысты Силериң бедиибиле үнелээниңер ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү участоктарынга улам күүсеткиннинг ажылдаарынче, күрүнеиң бүгү-ле планнарын болгаш онаалдаларын чедиишкиннинг күүседиринче бисти сорук киирип турар. Ниитиниң малының кыштагладыышкынынга эки белткиниг болгаш ону эки эрттирер, ооң продуктулуун бедидер, келир чылын көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедин дүжүдүн алырынга байдалдарны тургузар, үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелери күрүне планнарын ажыр күүседирин чедип алыр, школаларның, уруглар болгаш медицина албан черлериниң, бүгү-ле культура-чырыдыышкын албан черлериниң, садыг болгаш коммунал бүдүрүлгелериниң ажылын эжижидерин чедип алыр дээш бүгү хемчегларни алырывысты Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге болгаш Совет чазакка бүзүредип тур бис. Бистиң ынак социалистиг Төрээн чуртувустун чаагай чоруу дээш күш-ажылга чаа чедиишкиннер-биле бистиң Коммунистиг партиявыстың XXI съездизин уткуурувусту хүлээнип тур бис.

КҮРҮНЕГЕ СҮТ, ДҮК БОЛГАШ ТАРАА ДУЖААРЫНЫҢ БАЗА САДАРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИҢ КҮҮСЕТТИНГЕНИНГЕ ТУРАСКААТКАН КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ, ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНЫҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРИНИҢ МИТИНГИЗИНГЕ ХҮЛЭЭП АЛГАН.

Тыва автономнуг область социалистиг хүлээлгезин күүсеткен болгаш пландан 3,5 катап хөй тарааны саткан

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ам болур XXI съездизинге алдар кылдыр социалистиг чарышты калбарткаш, Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери күрүнеге тараа садар талазы-биле боттарының социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен. Областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын тараа культураларының эки дүжүдүн өстүрүп алган болгаш 5 миллион 240 муң пуд азы доктаатты-нган пландан 3 чартык катап хөй тарааны Төрээн чурттуң шыгжавырынга урган. Күрүнеге тараа садары үргүлчүлеп турар. Колхозтар болгаш совхозтар эки шынарлыг үрезиннер-биле боттарын бүрүн хандырган болгаш эргежок чугула мал чеми фондуларны тургускан. Колхозчуларның күш-хүннеринге тараа берилдезин чорудуп турар.

Областың колхозтары болгаш совхозтары мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база элээн көвүдеткен, ол болза сүт белеткелдериниң чыл планын хуусаа бетинде 100,1 хуу база дүктүүн 104,2 хуу күүседир арганы берген. Эрткен чылдың чогуур үезинге удур 1000 тонна хөй сүт база 2392 центнер хөй дүк күрүнеге дужааттынган. Эт белеткелдериниң 9 ай планы ажыр күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үезинге бодааргa 2253 тонна хөй эт күрүнеге дужааттынган. Күрүнеге сүт, эт болгаш дүк садары үргүлчүлеп турар.

Амгы үеде областың партия, совет органнарының болгаш көдээ ажыл-агыйның бүгү ажылдакчыларының кол кичээнгейи көдээ ажыл-агый ажылдарын дүрген доозарынче, мал кыштагладыышкынын чедиишкинниг чорударынга белеткелче, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улам ыцай көвүдедирин хандырарынче мөөңнеттинген.

(СЭТА).

Кызыл хоорайның ажылчы чонунуң болгаш областың районнарының төлээлекчилериниң митингизи

Октябрьның 22-де кежээкиниң 5 шак 30 минутада Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда облкүүскомнуң бажыңының баарынга шөлге хоорайның ажылчы чонунуң болгаш областың районнарының төлээлекчилериниң СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бистиң областың ажыл-ишчилериниң социалистиг хүлээлгелерин күүсеткенинге холбаштыр чедиргеи байырынга турасказаткан митингизи болган.

Митингини облкүүскомнуң даргазы эш Чимба ажыткаш, СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Токага сөс берген.

— Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер, күрүнеге дужаар болгаш садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеткенинге холбаштыр СЭКП ТК биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бистерге изиг байырны чедирип, улам ыцай чаа чедиишкиннерлиг болуруун күзээн— деп, эш Тока чугаалаш, ол байырлыг телеграмманы база РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Полянскийниң чоруткан байырлыг телеграммазын номчаан.

Тыва область Төрээн чурттуң шыгжавырынга 5 миллион 411 муң пуд тарааны бергенин, дүк, сүт белеткелдериниң планнарын күүсеткенин, партия биле чазактың байырынга харыы кылдыр улам эки ажылдаарын болгаш күүсеттинмейн турар чамдык ажылдарны дарый шиитпирлеп, ооң-биле СЭКП-ниң XXI съездизинге чедиишкиннинг ужуражырын эш Тока чугаалаан.

Дүжүт ажаап алыышкынынга, күрүнеге тараа белеткелинге сөөлгү он хонуктуң түңнелин көргеш, СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун Улуг-Хем райондан алгаш, Чаа-Хөл районга тыпсыр деп шиитпирлээнин эш Чимба чугаалаш, СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң секретары эш Бегзиге ол тукту тывыскан. Районнуң ажыл-ишчилериниң чедиишкиннерин демдеглеп, ол тукту быжыг тудар дээш улам эки ажылдаарын эш Бегзи хүлээнип чугаалаан.

Дараазында Таңды районда «Совет Россия» колхозтуң даргазы эш Түрген-оол сөс алгаш, колхозтуң мал чемнерин белеткээринге, дүжүт ажаап алыышкынынга Кызылдың ажылчы чонунуң улуг дуза көргүскенинге колхозчуларның байырын чедирбишаан, бар чедиишкиннерни улам быжыглап, мал кыштагладыышкынын организастыг чорударын чугаалаан.

Митингиге облпотребсоюзтун транспорт конторазының чолаачызы эш Енин, Сарыг-Сеп МТС-тиң трактористи эш Аракчаа база байыр чедирип чүве чугаалаан.

СЭКП Төп Комитединге болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чаганы митингиниң киржикчилери улуг көдүрүүшкүн-биле бир өп-сеткилдиг хүлээп алган.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

С. ТОКА
СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары.

Коммунистиг партияны долгандыр кажаңгызындан-даа артык чаңгыс аай кылдыр сырый каттышкан бүгү совет улус СЭКП-ниң өөлчег чок XXI съездизинге уткуштур бар чоруур бо кайгамчыктыг хүннерде Тываның ажылчы чоннары база чонга хереглээр көдээ ажыл-агый продуктуларының болгаш социалистиг үлетпүрге хереглээр чиг-эттиң элбекшилин тургузар деп бүгү улустуң хөрөөнге боттарының күш-ажылының үлуг-хуузун киргенин демдеглээри өөрүнчүг-дүр.

Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер, күрүнеге дужаар болгаш садар талазы-биле бистиң областың колхозтары, совхозтары болгаш бүгү ажылчы чоннары алган социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсеткен.

Мооң-биле холбаштыр СЭКП ТК биле Совет чазак көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилеринге изиг байыр чедирген болгаш көдээ ажыл-агый продукциязының бүдүрүлгезин шиитпирлиг көдүрер талазы-биле улам ыңайгы чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун бистерге күзээн.

Октябрьның 20-де байдал-биле алырга, Тыва область Төрээн чурттуң шыгжавырынга 5 миллион 411 муң пуд эки шынарлыг тарааны азы күрүне планында көрдүнгенинден 3 миллион 956 муң пуд хөй тарааны дужааган. Пландан дашкаар 460 центнер дүктү дужааган, областың ажыл-агыйларының бүгү хевирлеринге доктаатты-нган сүт белеткелиниң чыл планы 101 хуу күүсеттингген. Малдың бөлүүн чемнерин белеткээрин, силос салырын бо чылын обласка элээн эки чоруткан, ол чорук бистиң областың кол байлаа—малды хүр кыштагладырын организастаар арганы берип турар.

Колхозчулар, совхозтар, МТС-тер, СТС-тер ажылдакчылары болгаш көдээниң бүгү ажыл-ишчилери бо чылын эки дүжүттү өстүрген, ол чорук күрүнеге тарааны дужаар болгаш садар талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни күүседир, үрезин, мал чеми болгаш магадылаа фондуларны уруп алырын хандырар, үнүш ажылының продуктуларыбиле долу үнелиг күш-хүнүн төлеп бөөрүнге таарымчалыг байдалдарны тургузар арганы берген. Чижээ, Таңды районуң хөй-хөй колхозтары күрүненің планныг онаалгаларынга деңнээрге, тараа садарын барык 4 катап көвүдеткен, а «Тиилелге» колхоз (даргазы эш Караоол, парторганизация секретары эш Өлзей, көдээ Совет даргазы эш Сенден) 659 хуу күүсеткен. Каа-Хемниң тараажыларын база опзалап демдеглээри чугула. Каа-Хем районнуң ажылчы чоннары тараа ажаап алыышкынын октябрь 20-гe чедир дооскан болгаш күрүнеге 1 миллион 293 муң пуд тарааны саткан азы күрүне онаалгазын беш ажыг катап ажыр күүсеткен.

Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Чаа-Хөл, Чөөн-Хемчик болгаш Сүт-Хөл районнарның колхозтары болгаш совхозтары тарааны, мал ажылының продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар, мал чемнерин белеткээр, силосту салыр талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүсеткеннер.

Совет Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң эки түңнелдери чаагаар чедип келбөөн, харын олардың маадырлыг күш-ажылының түңнелинде партияның XX съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин база бүгү көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин шиитпирлиг көдүрер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың дараазындагы шиитпирлерин боттандырар талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң мерген угаанныг удуртулгазының ачызында ол чедиишкиннерни чедип алган.

Совет Тываның социалистиг шөлдеринге бо чылын дүжүт ажаап алыышкынының үезинде онон муң колхозчулар, совхозтарның, МТС-териниң, СТС-тиң ажылдакчылары, көдээниң механизаторлары, Кызылдың, районнар төптериниң ажылчыннары болгаш албан-хзакчылары тараа ажаап алыышкынының ажылларынга, мал чемнериниң белеткелинге, силос салыышкынынга дүн, хүн чок шудургу ажылдаанар. Ажаап алыышкынга кожуглуг болгаш боду чоруур 500 ажыг комбайннар, 600 чыгам тракторлар, 900 ажыг подборщиктер болгаш жаткалар, 1500 ажыг чүк автомобильдери, өске-даа хөй-хөй техника ажылдаан. Бо дээрге ынак Төрээн чуртунга беш миллион пуд тарааны бөөр дээш, СЭКП-ниң XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш демиселге ёзулуг магалыг тулчуушкун болган.

Тараа дээш демиселге боттарының шудургу ажылы-биле хөй-хөй механизаторлар, чижээ, Бай-Хаак МТС-тен Василий Сорокин, Ондар Торжу, Петр Коровин, Шагаан-Арыг МТС-тен Федор Куулар, Георгий Винокуров, Семен Бондарев болгаш ооң-даа өскелер кезилдениң, бөлдүрүп бастырарының хүн-бүрүдеги нормаларын 200—250 хуу күүседип турган, областың ажылчы чоннарының төлептиг хүндүткелин болгаш ынакшылын чедип алганнар.

Олар күш-ажылга ындыг бедик көргүзүглерни ажаап алыышкын ажылдарынга боттарының агрегаттарын өй-шаанда, өки белеткээнинин, тараа ажаап алыышкынының үезинде техниканы үргүлчү камныг кадагалаанының, боттарының ажылын тодаргай организастаанының болгаш аңгылап ажаап алыышкынының мурнакчы аргазын ажыглаанының түңнелинде чедип алганнар.

Бо чылын тараа везилдезиниң онзагай демдээ болза өткен чылдарныынга бодаарга, аңгылап ажаап алыышкынның мурнакчы аргазын өң калбаа-биле ажыглаары болуп турар. Обласка тараалардың деп чыгам кезээн тавычалай кескен болгаш подборщиктер-биле бастырган. Чамдык колхозтарга, чижээ, «Найырал» колхозка (Таңды), «Межегей» совхозка болгаш ооң-даа өскелерге тараалардың 70—75 хуузун аңгылап ажааган. А «Тиилелге» колхозка (даргазы эш Зайцев) болгаш «Барлык» совхозка (директору эш Тугер) бүгү тараларны чүгле аңгылаар арга-биле ажаап алган. Дүжүт ажаап алыышкынының дешпилгелиг аргазын ажыглаарының өгелекчилери механизаторлар-биле кады ол ажыл-агыйларның удуртукчулары боттары болганнар. «Тиилелге» колхозка (Каа-Хем) шупту 2600 ганы тавычалай кескен болгаш бөлдүрүлгени база бастырылганы чедиишкиннинг дооскан. Бо талазы-биле колхозчу механизаторларның-лафетчиктиң — Николай Елоховтун, Клементий Яковлевтиң, комбайнер Василий Коломыцевтиң болгаш колхоз даргазы Дорофей Игнатович Зайцевтиң ачыхавыязы улуг болган.

Кызыл хоорайның, районнар төптериниң ажылчыннары болгаш албан-хзакчылары, өөредилге черлериниң студентилери дүжүттү ажаап алыр, тарааны сөөрттүр талазы-биле көдээге үнелеп четтинмес дузаны көргүскеннер. Чүгле область төвүнден безин мал чемнерин белеткээриниң болгаш дүжүт ажаап алыышкынының үезинде көдээже 3 муң чыгам кижи чоруткан, олардың аажок хөй нуруузу боттарының бүгү күжүн болгаш билиишкинин тараа дээш, өзүп турар малга быжыг чем суурну тургузар дээш демиселдиң ниити хөрөөнге киирбишаан, ак-сеткилдиг ажылдаанар. Дүжүт ажаап алыышкынының күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруктарның хөй санныг үлегер-чижектерин көргүскен бистиң алдарлыг аныяктарывысты болгаш комсомолчуларывысты, педагогика институтунуң, көдээ ажыл-агый техникумунуң педагогика училищезинің болгаш өске-даа өөредилге черлериниң студентилерин онзалап демдеглезе чогуур.

Педагогика институтунуң студентилери Монгуш Бичен болгаш Михаил Оскюлюк Сталин аттыг колхозка (Таңды) тараа культураларының ажаап алыышкынынга ажылдаан турган, сентябрь айда 120—120 күш-хүннерин ажылдааннар.

Башкы училищезиниң IV курузунуң студентилери башкы Семён Евдокимович Урояковтун башталгазы-биле хүн бүрүде ийиден эвээш эвес күш-хүннерин, а ол-ла курстун студентилери Хомушку Чечек-оол болгаш Төөдек Хүреш-оол олар 5—5 күш-хүннерин ажылдап турганнар. Көдээ ажыл-агый техникумунуң студентилери Людмила Цепелева, Семен Ондар, Артур Сат болгаш ооң-даа өскелер Бии-Хем районнуң ховуларынга өки ажылдааннар.

Комбайннардан шаңнарже болгаш белеткел пунктуларынче тараа сөөрттүрүнге Кызыл хоорайның автотранспортундан болгаш Минусинск АТК-зындан 600 ажыг чолаачыларны хаара туткан турган. 5 миллион пуд тарааны күрүнеге дужаар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседиринге могаг-шылаг чок ажылдаан автомобильчилер — чолаачылар көдээге улуг дуза көргүскеннер. Чадаана АТК-зының чолаачызы А. П. Михайлов «ЗИС-5» деп автомашинага хүн бүрүде 500 ажыг тонна километрни кылып, № 1 чүк АТК-зының чолаачызы Владимир Кожевников «ЗИС-355» деп автомашинага хүн бүрүде нормаларны 300—400 хуу күүседип турган. Минусинск АТК-зының чолаачылары Иван Лыткин, Иван Карелин, даг экспедициязының автобаазазының чолаачылары Николай Рябенко, Наум Домажаков, Павел Иконников, облпотребсоюзтун АТК-зының чолаачылары Иван Огнёв, Михаил Тулин, Павел Медведев болгаш өске-даа чүс-чүс чолаачылар үстүнде адаан чолаачылардан чыдып калбайн турганнар Тараа продуктуларының ажылдакчылары, хереглел кооперациязының, эт-сүт үлетпүрүнүң белеткелчилери кызымак ажылдаан болгаш дужаап турар көдээ ажыл-агый продукциязын саададыышкын чокка хүлээп алыр дээш дүн-даа, хүн-даа чокка эки ажылдаанын база демдеглээр херек.

Тарааны күрүнеге садын база дужаап турган, планныг онаалданы 370 хуу ажыр күүсеткеш, Тываның тараажылары келир чылдың дүжүдүнге үрезин фондуларын тургузарының дугайында сагыш салыышкынын илереткеннер. Областың колхозтары болгаш совхозтары үрезин урарының планын 110,9 хуу, ооң иштинде сорттуг үрезиннер-биле боттарың 50 хуу хире хандыртынганнар. Бо болза МТС-терни СТС-тер кылдыр өде организастаар болгаш техниканы колхозтарга садар дугайында, ыявыла дужаалгаларны болгаш натура төлевирин дүжүрер, көдээ ажыл-агый продуктуларының күрүне садын алыышкынынче шилчиир дугайында партияның болгаш чазактың алган хемчегларының практиктиг түңнели болур.

Бо чылын бистиң малчыннарывыс база үре-түңнелдиг ажылдааннар.

Чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр эт, сүт болгаш саржаг бүдүрериниң талазы-биле АКШ-ты чедер болгаш өрттер деп бүгү улустун сорулгазын боттандырарынга боттарының төлептиг салыышкынын кирер деп изиг күзел-биле олар мал ажылының ниити болгаш баразының продукциязын көвүдедир дээш шудургу демисежип турар. Мал ажылының продукциязын дужаарының болгаш садарының планнарын күүседириниң талазы-биле Өвүр, Эрзин болгаш Тес-Хем районнарның ажылчы чоннары обласка мурнакчы болганнар.

1958 көдээ ажыл-агый чылы мал ажылының мурнакчыларының — хойжуларның, саанчыларның, инекчилериниң болгаш хаван кадарчыларының, мал эмчилери болгаш зоотехник ажылдакчыларының чаа отрядын дешпидип үндүрген. Өвүрнүң хойжулары Монгуш Комбуй-оол болгаш Донгак Седен олар бүгү областа чаагай алдар сураглыг болуп турар. Олар боттарынга быжыглаан кодан хойларның хөй бүрүзүнден 4,7 — 4,7 кг дүктү кыргыш алган. «Элегес» совхозтун хойжузу Монгуш Хемер-оол, «Барлык» совхозтун хойжузу Донгак Комбу, Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунун хойжузу Иргит Миндиң болгаш өске-даа хөй-хөй хойжулар дүк кыргыышының болгаш чаш малды— аналарны база хураганнарны кажалаан алырының талазы-биле планныг онаалдаларны элээн ажыр күүсеткеннер. Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң хойжулары Монгуш Комбуй-оол болгаш Донгак Седен областың ортумак дүк кыргыдазынга удур хой бүрүзүнден 2,5 катап хөй дүктү кыргыш ап турарының чажыды чогум чүдел дээ оларның коданнары алтай уксаалыг меринос кошкарлар-биле эжижиттиринде, хойларны кызын бөлүүн болгаш концентраттыг чемнер-биле хандырганында, малдың кададыңга кезек-кезектеп чорудар системаны боттандырып, малды немелде минералдыг чем-биле хандырып, боттарының күжү-биле 2 — 3 кажаалларны септеи база белеткеп ап турарында болуп турар.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчылары сүт саалдазының талазы-биле обласка дээре түңнелдерни чедип алган. Сүт бүдүрериниң болгаш ону күрүнеге дужаарының талазы-биле Барыын-Хемчик районнуң малчыннары бирги черни эзлеп турар.

Бо чылын өстүрүп алган чаагай дүжүт, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдеткени колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын улам өрү көдүрүп, организас-ажыл-агый талазы-биле улам ыцай быжыгарының, материал-культурлуг деңнелди өстүрериниң чаа перспективаларын оларның мурнунга ажыдып турар.

Көдээ ажыл-агыйга чедип алдынган түңнелдер чигаанг чок улуг, ындыг болза-даа аңаа оожургап, ооң-биле кады бисте ам-даа улуг четчестер бар болганда оларны көрбейн олурып болбас ужурлуг бис. Чер ажылының культуразын улам ыцай бедидериниң, көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн көдүрериниң, малдың баш санын көвүдедириниң, мал ажылының продуктулуун көвүдедириниң талазы-биле ам-даа хөй ажылды кылыр ужурлуг бис.

Чамдык районнарга тараа культураларының дүжүдү бо чылын канчаар-даа аажок эки болганын үстүнде чугаалаан болгай. Бир өвес дүжүт ажаап алыышкынын тода организастап, ылангыя ону аңгылап ажаар арга-биле чоруткан болза, бир өвес чамдык районнарның удуртукчулары аңгылап ажаап алыышкынның удурланыкчыларынга база алысканнар. Ол болза 15.855 гектар тараа культураларындан 11.807 гектарны азы бүгү тараалардың 70 хуузун комбайн-биле дорт кестиргенинден өстүп турар. Ооң түңнелинде тарааның улуг чидириглерин болдурган болгаш бии-хемчилер тараа дужаарының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин чүгле 85,3 хуу күүсеткен.

Областа чамдык районнар келир чылдың дүжүдүнге үрезин-биле боттарын ам-даа бүрүн хандырбаан, область күскү чер аңдарышкынының планын күүсетпээн. Мал кыштагладыышкынынга амга чедир бүгү белеткенип турар бис. Мал кажаалары тударының планын область ниитизи-биле чүгле 40 хуу күүсеткенин чугааларга-ла четчир. Таңды болгаш Каа-Хем районнарда онза дүвүрезиниг байдал тургустунган, ында мал кажаалары тударының планын бирги район 5 хуу, база ийги район 8,7 хуу күүсеткен.

Ам хамыктың мурнунда бүгү тарааны 2—3 хүн иштинде ажаап алыры болур. Октябрьның 20-ге чедир областа 5 муң гектар хире тараа сыпта болгаш тавычаларда артып турар. Бүгү тарааны— үрезин, мал чеми, магадылаа фондуларын, күш-хүннеринге бөөр тарааларны октябрь ай иштинде эгелеп алыры өргежок чугула. 1958 чылдың октябрьның 20-ге чедир область картофель үрезинин урарын 57 хуу күүсеткен. Ам картофель үрезинин бүрүн уруп алыры, тараа культураларының үрезиннерин чогуур шынарынга чедирери, оларның шыңгыы кадагалалын тургузары өргежок чугула.

Чоокку 5—6 хонуктар иштинде күскү чер аңдарарының планын өүрүн күүседирин хандырарынче бүгү күштү салыр болгаш чаа көдээ ажыл-агый чылында дүжүтке үндезинни ооң-биле салыр херек. Эт садарының талазы-биле область күрүне мурнунга ам-даа өөрелиг болуп турар.

Областың партия организациязының сорулгазы болза көдээ ажыл-агый продукциязын күрүнеге дужаарының болгаш садарының бүгү хевирлериниң талазы-биле өөрелиг артпас дээш чоокку хүннер иштинде ол сорулганы шиитпирлээри болур. Мал кыштагладыышкынынга белеткелди чорударынче партия болгаш көдээ ажыл-агый органнарының онза кичээнгейи салдынган турар ужурлуг. Он хонук хуусаа иштинде хойларны тарып боозадырын доозар, оларны кышкы азырал, ажаалдага белеткээр херек. Ол ышкаш бүгү саваңны бөлүп алыр, мал чемнерин (сиген, саваң, концентраттар) кыштагларже сөөрттүрүп эгелээр, мал кажаалларының септелгезин доозар, мал ажылының кышка беленниң дугайында хүлээп алыышкын чорудар күрүне комиссиязын тургузар херек.

Малчыннарга культура-амыдырал болгаш материал талазы-биле өки байдалдарны тургузары дээш партия райкомнары, райкүүсомнар болгаш бүгү хөй-ниити онза сагыш салган турар ужурлуг. Малчыннарга кичээнгейлиг болгаш дыннаңгыр болуру, оларның хүн бүрүдеги культура-амыдырал негелделерин ханызары — мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедириңге болгаш Совет Эвилелиниң кол экономиктиг сорулгазын шиитпирлээриңге кол фактор болур.

• • •

Алдарлыг болуушкунга — СЭКП-ниң өөлчег чок XXI съездизинге уткуштур көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери, бистиң областың бүгү совет кижилери колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезин улам ыцай көдүрерин хандырар дээш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге бедиткен чаа-чаа социалистиг хүлээлгелерни алыр болгаш ооң-биле бистиң чуртка коммунизм тургузарының улуг чаагай хөрөөнге бодунун күш-ажылының улуун киирер дээш бүгү чүүлдерни кылырлар.

Тыванын ажыл-ишчилери! СЭКП ТК биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чедирген байырынга

Областың мурнакчы кижилеринден

И. ХОЛОША.

Сарыг-Сеп МТС-тиң «Совет Тыва» колхозта ажылдап турар комбайнери

Х. ОҢГАЙ-ООЛ.

Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң комбайнери.

В. МЯЗИН.

Кызылдың көдээ ажыл-агый транспортунуң чолаачызы. Тараа сөөртүлгезинге эки киришкен.

Д. ДЕГЕ.

Сүт-Хөл МТС-тиң «Бора-Тайга» колхозта ажылдап турар комбайнери.

С. ЭКЕНДЕЙ.

Чөөн-Хемчик районуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң комбайнери.

Барыын-Хемчикчилерниң көргүзүглери

Күрүнеге тараа садар талазы-биле бодунга алган социалистиг хүлээлгелерин Барыын-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чедишкиниг күүсеткен. Районнуң колхозтары болган «Барлык» совхоз октябрьның 20-ге чедир күрүне шыгжавырынга 3310 тонна азы планда көрдүнгенинден болган эрткен чылдагы деңнелинден үш катап хөй тараанны киирген.

Тараа дээш демиселге «ВЛКСМ-ниң 30 чылы» колхоз (даргазы эш К. Очур, парторганизация секретары эш Салчак) онза шылгараан. Ол колхоз бо чылын гектар санындан 22 центнер дүжүттү өстүрген болган күрүнеге 230 тонна тараанны садар тургаш 437 тоннаны саткан. Оон ыдай «Ленин оруу» колхоз 1100 тонна, «Кызыл тараачын»—730 тонна, «Большевик»—686 тонна тараанны күрүнеге сатканнар. Ол болза планда көрдүнгенинден ийи катап хөй тараанны күрүнеге киргени болур. «Барлык» совхоз (директору эш Түгер) күрүнеге дужаар тараанның планын дөрт ажыг катап ажыр күүсеткен.

Ол бүгү чедишкинкер болза көдээ ажыл-агыйны шинтпирлии-биле көдүрер дугайында Коммунистиг партияның ажылдап кылганы хемчегларни амыдыралга боттандырар дээш районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чүткүлдүг күш-ажылының, чер ажылының культуразын бедидер дээш ажылдаанының, тараанны ажылдан ажазының аргазын чер болганга калбаа-биле ажыглаанының түнелги болган. Ылаңгыя районнуң колхозтары тараанның 70 хуузун, «Барлык» совхоз 90 хуузун ажылдан ажаагаан. Оон ачызында күрүнеге тараа дужаарының темпизи онза дүргедээн.

Күрүне шыгжавырынга улам-на хөй тараанны киирер, бүгү тараанны чидириг чокка ажаап алыр дээш демиселге МТС-тиң болган совхозтун механизаторлары улуг рольлу ойнааннар. Совхозта комбайнер Хомушку Октай-оол «С-6» комбайнны эде дерээш 401 гектар тараанны ажылдан ажаагаан, 113 гектарны дорт кестирген. Комбайнер Поляков 700 гектар тараанны кестирген. Кызыл-Мажалык МТС-тиң комбайнери Таңзы «С-6» комбайн-биле 310 гектар тараанны кестирип, 420 тонна тараанны бастырган. Комбайнер Бичеуруг ол-ла комбайн-биле 260 гектар тараанны кестирген болган 520 тонна тараа бастырган. Шак ындыг өске-даа мурнакчыларны хөйү-биле адап болур.

Колхозтар күрүне мурнунга хүлээлгелерин чедишкиниг күүсеттиншаан, а боттарының орулгаларын өстүргеннер. Районда 4 колхозтар миллионерлер болган.

Тараа культуралары колхозчуларның боттарынга болган мал чемнеринге хереглээр фондуга четчир. Үрезиннер болган өске-даа фондулар урдунган.

Барыын-Хемчик районнуң бүгү ажылчы чоннары тараа, эт, сүт, дүк будуреринн улам көвүдедир дээш моон соңгаар-даа улам чедишкиниг ажылдаарлар.

А. ТАМДЫН-ООЛ,
Барыын-Хемчик райкүүскомнуң даргазы.

Улуг дузаны көргүскеннер

Кызылда көдээ ажыл-агый механизациязының № 10 училищезинің сургуулдары бо күзүн колхозтарга будуу чартык айның будурулге практиказын эрттирип, дужут ажаап алышкының чогуур хуусаазында эрттиреринге колхозчуларга улуг дузаны көргүскеннер. Тараа ажаап алышкынына 6 башкылар-биле кады 148 сургуулдар ажылдап, теория талазы-биле алган билиглерин тодаргай ажылга чедишкиниг боттандырып турганнар.

Сургуулдарның иштинден дыка хөй кижилер комбайнерлиг дузалакчыларына, а чамдыктары будурулге мастерлериниң удуртулгазы-биле комбайнерлерге ажылдап турган. Дужут ажаап алышкынына эштер Носков, Степанов, Котовшиков, О. Суге-Маадыр, Хасаншин, О. Кара-оол болган оон-даа оскелер идепкейлиг ажылдааннар. Будурулге мастери М. Москаленко-биле өөреникчи Бедарев 25 ажыл хүнериниң дургузунда 530 гектар черниң тараазын кестирип, 600 тонна тараанны бастырганнар. Эрзин районга «С-4» комбайн-биле тараа кестирип турган эш Семешов ортумаа-биле бир гадан 25 центнер дужуттуг 344 га черниң тараазын кестирген. Бо шикаш маадырлыг чоруктарны дужут ажаап алышкының хүнеринде училищениң сургуулдары каш удаа көргүскеннер. Таңды районнуң «Найырал» колхозунга ажылдап турган эш Чудаков үш хүн дургузунда лафеттиг жатка-биле 24 га черниң тараазын кезер нормалыг тургаш, 90 гектарның тараазын тавычалай кескен. Өөреникчиниң күш-ажылын үнелеп көрбүшаан, СЭКП райкомунуң бюрозунуң болган райкүүскомнуң шинтпирин өзугаар оон адын районнуң Хүндүлел самбразынга киргген.

А. ВОРОБЬЕВ.

Кызылдың сайгарылга баазазында тараанны хүлээп алыры, ажылдап кылыры, чүдүрүп чорудары дүн-хүн чокка үргүлчүлеп турар.

Чурукта: Кызылдың сайгарылга баазазында ажыл.

Планныг онаалгалар ажыр күүсеттинген

Бай-Тайга районда улгаттыр каттышкан «Найырал» колхозтуң ажыл-ишчилери күрүне мурнунга планныг онаалгаларны күүседир дээш кызымаккай ажылдааннар. Колхоз мал чеми белеткээринин, ылаңгыя сигенниң болган силос салырының планын ажыр күүсеткен.

Колхоз бо чылын күрүнеге 1880 центнер эштти дужаар тургаш 1890 центнерни, 800 центнер сүттү дужаар тургаш 1100 центнер ажыгны, 120 центнер дүктүн өрнунга 160 центнерни база күрүнеге 3000 центнер тараанны садар тургаш 3500 центнерни садын дужаган.

Күрүненің мурнунга алган хүлээлгелерни күүседнринге мурнакчыларның саны хөйү-биле өзүп турар. Кадарчы Дөртен-оол күрүнеге дужааган иттерин ортумактан өрү күштүг семирткен, ол шикаш коммунист Дамчыт күрүнеге дужааган инектеринден хүнде 900 грамм немей семиртилгени алган болган эки шынарлыг, эң семис эштти дужаары дээш ак-сеткилдиг ажылдаан. Экижиткен уксаалыг аныык хөйларның кадарчызы коммунист Адыг-оол хой бүрүзүнден 2 кг 600 грамм дүктү кыргын алган, мурнакчы кадарчы Сымчаан 300 төрүүр хоюндан 331 хураганнарны камгалап алган болган хой бүрүзүнден 2,3 грамм дүктү кыргаан.

Колхоз эрткен чылын бир инектен 700 ажыг литр сүттү ортумаа-биле саап ап турган болза, бо чылдың октябрьның 1-ге чедир 850 литрни саап алган. Зөр-Хаванның № 1 сүт-бараан фермазы инек бүрүзүнден-не 1008,5 литр сүттү, № 2 сүт-бараан фермазы—956 литрни саап алганнар. Мурнакчы саанчылар эштер: Кара-кыс болунда быжыглаан инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1219 литр сүттү, Долгар—1197,5 литрни, Мыныя—1178 литрни, Чылбак—1140 литрни саап алганнар.

Хөвүнүң байлак дужудун өстүреринге колхозчулар, механизаторлар карак-кызыл ажылдааннар. Бо чылын колхоз 1882 га тараанны тарыыр планын 2400 га кылдыр, оон иштинде кызыл-тасты—1050 ганың өрнунга 1100 га кылдыр күүседип алган. Кызыл-тастың ортумак дужуду бир гадан 15 центнерден куду эвес болган.

Күскү дужутту ажаап алырынга комбайнер Делег-оол болза сезонның дургузунда 400 ажыг ганы ажааган, ол ышкаш Шавалин, Очур, Очур-оол дээш ышкаш комбайнерлер мурнакчы ажылдааннар. Комбайндан тараа сөөртүрүнге колхозтуң чолаачызы эш Шагдыр эки ажылдап, 800 тонна ажыг тараанны шаңче сөөрткен. Ховуга бедик дужутту өстүреринге хову бригадири эш Соднамның удуртулгазы-биле колхозчулар Чылбак, Маадыр-оол, Агбаан, Кадр, С. Очур, сөөртүкчү Майгын-оол, тараа кургадыр машинаның мастери Белек-оол болган өскелерниң-даа эки ажылдаанын демдеглээр херек.

Колхозтуң ажыл-агыйында чедишкиниг ажылдар-биле чергелештир четпестер ам-даа хөй. Ол четпестерни чайладып, партияның XXI съездизинге ажыл-агый талазы-биле чаа-чаа чедишкиннерлиг ужуражыр дээш калбарткан социалистиг чарыштың хүлээлгелерин күүседири-биле колхозчулар кызымаккай ажылдап турар.

А. АДЫГБАЙ,
Бай-Тайга район, «Найырал» колхозтуң даргазы.

КОЛХОЗКА БИСТИҢ ДУЗАВЫС

Күскү дужут ажаап алышкының, күрүнеге тараа дужаарының болган мал чеми белеткээринин ажылдарынга дузалашнышаан, Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң 3-кү зоотехник курзунуң сургуулдары бистер Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелинге өөредилге практиказы эрттирип чораан бис.

Бис колхозтуң Хендертеде 160 га ногаан арбай, суллазын кескеш, бөлүп сараатпан, 3600 центнер мал чемин белеткен бөөринге киришкен бис.

Донгак Тас, Л. Дакар, О. Донгак, М. Очур-оол болган өскелер-даа өөредилге практиказын эки эрттирип, идепкейлиг ажылдааннар. Бистиң курстуң сургуулдарының колхозка чедирген ол дузаламчызы комсомолдуң 40 чыл оюнга бистиң белээвис болур.

К. САРЫГЛАР,
көдээ ажыл-агый техникумунуң 3-кү зоотехник курзунуң сургуулу.

1215 тоннаны сөөрткен

Областың тараажыларының өстүргени байлак дужудун чогуур хуусазында ажаан алырынга бистиң АТК-ның чолаачылары боттарының биче эвес салыышкынын киргеннер. Төрөөн чуртка 5 миллион пуд тараанны бөөр деп областың ажылчы чоннарының патриоттуг хүлээлгези бисти улам сорук киргген. Чолаачылар Кара-Ашак, Матвеев, Кожевников, Киселев болган оон-даа өскелер тараа сөөртүлгезинге ажылнормазын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер.

Бистер алаан каш кижилер Улуг-Хем районнуң колхозтарынга комбайнардан болган шаннардан тараа сөөртүп, хүнүн ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турган бис. Мен ажаан алышкының баштайгы хүннеринден эгелээш 1215 тонна тараанны сөөртүп, бодумга алган бедиткен хүлээлгемни ийи катап ажыр күүсеткен мен.

И. МОГИЛЬНИКОВ,
№ 1 чүк АТК-зының чолаачызы.

Ийи ажыг чылдың нормазын күүсеткен

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» көдээ ажыл-агый артелинде ажылдап турар Чадаана МТС-тиң тракторизи эш Куулар Шошкумаа бо чылын куш-ажылга бедик көргүзүгү чедип алган.

Ол «ДТ-54» деп трактор-биле чымчак андырылгага шилчидерге 800 гектарны ажылдап кылыр тургаш, 1700 гектар чедир күүсеткен.

Ол дээрге ийи ажыг чылдың нормазы-дыр. Эш Шошкумаа чүгле планын ажыр күүседип турар эвес, харын кывар, чаар материалдарның улуг камналгазын чедип алган. Октябрьга чедир оон камнап алганы 1800 килограмм болган.

Ажылга шаптык болур улуг үрелиишкинге оон трактору чаңгыс-даа катап таварышпаанын ап көөрге, трактористиг техниканы эки башкарын билири, аңаа камнаы илдеп.

Дужут ажаан алышкының үезинде МТС-тиң журнакчы комбайнерлериниң бирөзи Мөчекпеннің «С-6» комбайнын кожуп алган, хүнде нормазын ийи катап ажыр күүседип турган.

Чоокта чаа ажыл-ишчилерге аванс тыпсын турда, эш Шошкумааның алыры 7800 рубль болган 2000 килограмм тараа болган. Чыл түнелинде оон-даа хөй болуру чугаажок.

Күскү ажылдарга эрестиг ажылдап тургаш, СЭКП-ниң XXI съездизинге чедишкиниг ужуражырын трактористиг бодунга хүлээнип турар.

С. СЕРИН-ООЛ.

Күш-ажылчы күжениишкин

Баштайгы комбайнарны Боом дестен ажырып кел чораш комбайнерлер, артка үнүп келгеш, доктаалаш, такылажып хөөрешкилөөш, Саргол ховузунче көргеннер: канчаар ойу, хоор сарыг-ла чүве. Тараа-ла, тараа!

— Маңза өлөөн үр чуруттаар-дыр бис за, оолдар?—деп, чугаалаан, Даниил Мурыгин үр-ле шөлче көрүп турган. Оон бодалынга: «Хөөн чокталыр, чалгаараар кижи моон харап көөр болза, кыдыйын чыткаш-ла холу чештинин каар-дыр эвеспе» деп сагындырган. Биче болгаш ол бодалын уламчылаан:—«Бир эвес шупту комбайнерлер, трактористер... шынап дээш күжениитер болза, кижи чадаар чүве кайда боор?»...

— Даниил, бо канчан базарың? Эзи хөвүже көргеш, чуну бодай бердин? Папиросуң өөрүп каап-тыр—дээш, улуг назылыг комбайнер Степан Егорович Егоров шулунезин шаккаш, эжиниң папиросунче чедирип келгеш, оон бодалын билгендээ ышкаш чугаалаан: — Ажырбас, Даниил, кижи кылган чүве—кижи холундан үмес. Шынаныла, чалгаа кижи болза, моон көргеш-ле бо делгем тараа шөлүн кажан-чежен кезин доозарыл деп бодай бөөр. Бистер ыныыр эвес болгай бис, Даниил, күжениишкин, ийе, күжениитер херек. Бир көөрүнге, хөй тараа доозулган, сөөлгү чүс га, харын-даа сөөлгү долганыг арткан аңаар үе турар ышкажыгай!—деп чугаазын доозкаш, бодунуң комбайнынче базыпкан.

Шынаныла, ажаалданың баштайгы хүнери бергедөшкиннер өөкка эртпөөн. Инженерлерниң болган механиктерниң, оон туржук, комбайнерлериниң боттарының бодааны ышкаш, ой-тап дужуттуг тараа кайда боор: оон сывы сырый, узун, чеми аар, ынчангаш дужуду улуг боор көөрде, комбайн, оон чамдык кезектери шыдашпас, тырлыр, хара бөөр, дөө ол хедер дөгү сөкту бөөр—черле чүү турбас боор. «Агрономнар, инженерлер маңаа чоруп-ла турганнар болгай, чоп моңу сагындырбаан чоор, ооа боттарывыс-даа бо тараанны кээн көөрүвүс кай» деп, олар боттарын-даа чемелөөрлер.

Чүгле «Коммунизмче орук» колхозтуң Саргол шөлүнге эвес, Ажык. Эргектөө, Хайырлыг, Чинге-Даг, Чеди-наш шөлдеринде барган комбайнерлер база-ла ынчаар мунчулуп, хыйланып, техниканы эде турзулуп эгелөөннер. Чежемейниң-даа берге турза, оларны эргежок чугула чүткүл, эрес-сорук кагбаан. «Күжениишкин! Күш-ажылчы күжениишкин»—бо чаагай, эрес сорук механизаторлар бүрүзүнге турган.

Комбайнер Иван Холоша «Совет Тыва» колхозта беш чыл улай ажылдап турар. Ол Чинге-Даг ховузунга комбайнны чедирип келгеш, делгем шөлде тараанны «С-6» комбайн-биле келип эгелөөн. Ийи үче метр четкелек чораш-ла комбайн харып, тырлып турун бергеш. «Доктаат!» деп команданы бергеш, Иван ыыт чок турун-турун, тараа сыптарын бөлө адышташ, үр-ле керүп турган. Турун-турун, комбайнер командылаан:

Турлагже!

— Чүге?

— Комбайнны эде кылыр.

— Ажылдан тур ышкажы?

— Аңгылай ажаар аңаар бис—дээш, Иван трактористе Кукалдинче көргеш,—Турлагже!—деп шыңгыы чугаалаан.

Иван Холоша даартазында хүнүнүң ийиги чартында-ла «С-6» комбайнны аңгылан ажаарынга таарыштыра каапкан.

Ам бо хүннерде, районда дужут ажаалдазы доосту бергенде, баштайгы бергелерни сактырга, бичии уругнуң баштайгы базымнары ышкаш сагындырар. Ынчалзажок ол херек кырында болган чүүл, ол кижилерниң амыдыралынга холбажып, теогүге кирген.

— Каш га черниң тараазын аңгылай ажалдынар?—деп эш Холошадан айтырарга, ол: «400 га биче ашчык ирги бе?» деп тоомчажок харылаан турар.

Ол 400 ганы аңгылаан ажаганын чугаалаваан баар арга чок. Чүге дээрге эрткен чылын аңгылаан ажаар арганы калбаа-биле хереглевейн турда, бүгү районга 400 ажыг га черни, колдуунда чаңгыс «Тинелге» колхозка чоруткан турган. Ол дээрге чаңгыс комбайнерниң көргүзүү-биле деннежир ышкажыл!

Бо чылын Сарыг-Сеп МТС-тиң болган боттары техникалыг «Тинелге», Ленин аттыг колхозтарның механизаторлары ажаалданың бо мурнакчы аргазын калбаа-биле хереглээнинің түнелинде районга 10.000 ажыг га черниң тараазы ынчаар ажаттынган.

Аңгылаан ажаар арганың ажыктын болгаш артык күштүүн адыдырал бөдү көргүскен. Август айның сөөлгү хүнери, сентябрьның баштайгы чартыы чаъс-бөрөңнүг турзажок, район күрүнеге тараа садар хүлээлгезин сентябрь 18-те күүсеткен.

«Ленинчи орук» колхозтуң даргазы Василий Васильевич Сарапулов Хайырлыг ховузунда тараага кээрге, аңаа бир эш ынча деп чугаалаан:

— Мени Василий Савин дээр. Комбайнер кижи мен.

— Сарыг-Сеп МТС-тен бе?

— Чок. Кызылда төп автосептелге мастерскаязындан. Моторист мен.

Дарга бодангылаш, «бо та кандыг комбайнер ыйнаан» дээзиг чугаалаан: Ийе, эш Савин, биске күш херек. Комбайнер харыызынга: «Күжениир бис. Күжениишкин херек» дээн. Шынап-ла эш Савин 400 ажыг га черниң тараазын ажаган. Ол-дур—өзүлүг күжениишкин.

Тыва автономнуг областың тараажылары Төрөөн чуртка 5 миллион пуд тараанны бөөр деп хүлээлгени алгаш ажылдап кириишкен хүннерде күжениишкин, күш-ажылчы күжениишкин дам барган. Ховуларда мотолар диңмирөөн, шаңварда суулкалар шиилөөн, оруктарда машиналар ыңай-бөөр каржыш-солчуп маңнашкан, доозунун бурулаткан, кижилер ол-бо черлерде хеделген—черле аңаа турар чүве чок. Шупту чүве шимчөөшкинде. Күжениишкин чер бүрүде.

Каа-хемчилерниң тараа дээш демисели—бүгү улустуң ол дээш демиселинин кезин болган. Аңаа Кызылдың башкы училищезинің студентилери улуг киржилгелиг болганнар. «Коммунизмче орук», «Октябрь 14 чылы», «Бүрүнгаар», «Совет Тыва» колхозтарга, ылаңгыя «Ленинчи орук» колхозка олар эң улуг дузаны көргүскеннер.

Каа-хемчилерниң тараа дээш демиселинге Кызылдың, Абаканның, Минусинскинің чоллаачылары база эрестиг кириишкеннер. Кызыл чоллаачылары Анатолий Сандаков, Георгий Марьясов, Михаил Анашкин дээш ол чергелиг он-он чоллаачылар онза шылгарааннар. Ылаңгыя Михаил Анашкин районда сыпта тараа чок болгуже ажылдаар мен деп аазаан, ол сөзүн алдарлыг өөлөөн.

— Каа-Хемниң оруктарынга ынча хөй машина кажан-даа маңнажын көрбөөн боор—деп, «Совет Тыва» колхозтуң кежигүү, тараа чүдүрүлгезинге шылгараан эш Осурчап Чинге-Даг турлагже кел чораан бөлүк машиналаарже айыткаш, чугаазын уламчылаан: — Энир чылын бис дужут ажаалдазын багай организастааш, 100 тонна хире тараанны үреп алган болгай бис. Бо чылдың тараазын бодаарга, ол чайлыг чүве турган-дыр ийин—деп сезүн доосканы, кызыл-тастың алдынсарыг аар чемин транспортер кырынче күженин, күженин улам дүрген эже бергеи.

«5 миллион пуд тараанны—Төрөөн чуртка!» деп Тыванын тараажыларының ыдыктыг хүлээлгези тараа дээш демиселге кижи бүрүзүнүң сеткил сагыжынга турган. Оон ыдай колхозтарының турлаглаарында кеску черлерге «Каа-Хем Төрөөн чуртка 1 миллион 280.000 пуд тараанны бөөр!» деп лозунгулар, оон чанында колхозтуң бодунуң хүлээлгези кожа кестүп турулгалар болган.

Күжениишкин! Чер болганда күжениишкин. Ол күжениишкин кайгамчык түнелдерни берген. Районнуң тараажылары Төрөөн чуртка берген сөзүн өөлеп шыдааннар. **Күрүненің тараа шыгжавырларынга 1 миллион 290.000 пуд тараа киргген.** Оон-биле кады дужут ажаалдазы, картофельди казары база доозулган.

Улуг Октябрьның 41 чыл оюнуң байырлалынга болгаш партияның XXI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыштың чалгынга сорук киргген чоннуң күш-ажылчы күжениишкини магалыг түнелдерни берген.

Салчак **ТАМБА.**

Каа-Хем, 1958 ч.

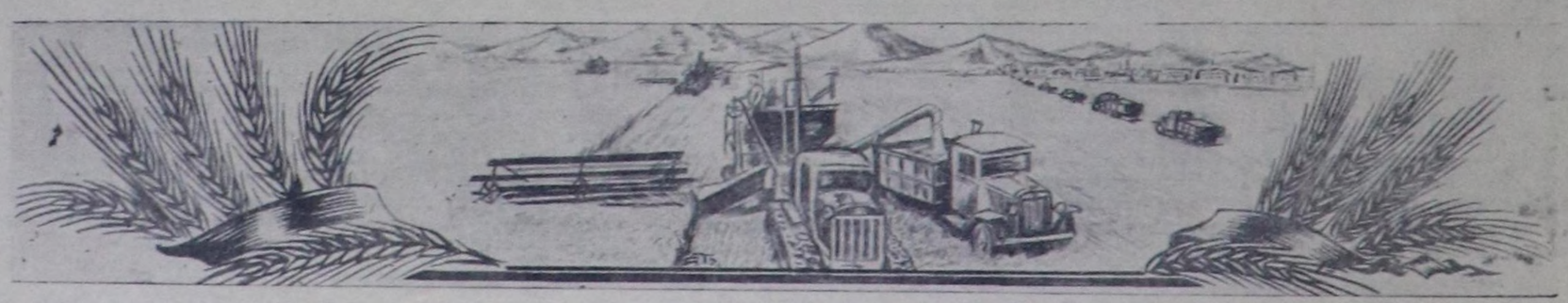

Көдээ ажыл-агыйның бүүц адырларына чаа-чаа чедишкиннер-биле харыылаалыңар!

Төрээн чуртка хөй дүктү бээр дээш

Мал ажылының продуктуларын улам көвүдедир талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш совет чазактың эки организастаалары эргежок чугула.

Бодумга быжыглаан иттерни хүр кыш ажырбышаан, 1958 чылда оларның бирээзинден-не 3,7 кг дүктү кыртаалы, Төрээн чуртка бердим. Хой бүрүзүнден дүк кыргылдаанын бо чылын көвүдеткен мен. Артель баштаар черни 714 иттерни меңээ быжыглаан турган. Хойлардан хөй дүктү алыр төлээде, хамыктың мурнунда оларны семиртиир, кышкы ажаалдаанын иттеримниң ажаалдазын моон соңгаар улам экижидип тургаш, 1959 чылда хой бүрүзүнден 4 килограммдан куду эвес дүктү кыргып алырын хүлээнип ап, бистиң Каа-Хем районнуң бүгү хойжуларын социалистиг чарышка кыйгырын тур мен.

Ч. ДАМБАА,
«Совет Тыва» колхозтуң хойжузу.

Сүт саалдазын улам көвүдедир мен

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 41 чыл оюнуң байырлалынга болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXI съездизинге алдар болдурган саанчыларның Таңды районда «Революцияның чалбыжы» көдээ ажыл-агый артелинин Марачёвка фермазында саанчылары бистер киришпишаан, сүт саалдазын улам көвүдеткен бис.

Колхоз баштаар черни 14 инектерни меңээ быжыглаан, оларның ажаалдазын, чемгерилгезин экижидип турган, октябрь 1-ге чедир инек бүрүзүнден 1818 килограмм сүттү саан алган мен. Чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эвес, сүт, саржаг бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң кыска хуусаада чедер дугайында Коммунистиг партияның төөгүлүг кыйгырыын амыдыралга боттандырар дээш улам эрестиг ажылдаар мен.

Б. ДЫРТЫЙ-УРУГ,
«Революцияның чалбыжы» колхозтуң саанчызы.

ПЛАНДАН АЖЫР 1408 ТОННА ТАРААА

Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын улам ыңай күчүлүг көдүрериниң талазы-биле Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаалдарын амыдыралга боттандырар дээш демисешпишаан, бистиң колхозтуң тараажылары бо чылын тарылга шелүн эвес калбарткан.

Балгазын МТС-ти эде организастаанының соонда бистиң колхоз бо чазын көдээ ажыл-агый техниказын күрүнеден садып алгаш, часкы тарылганы бодунуң техниказы-биле база механизаторлары-биле чоруткан. Техниканы күрүнеден садып алгаш, артель машиналарны бүдүрүкчүлүг, каниыг ажыглаар, хозу ажылдарының хуусаалары кызырар, чер ажылының культуразын бедидер арганы алган.

Бо бүгү болза бедик дүжүттү өстүрүп алырынга дузалаан. Колхозтуң тараажылары бир гектардан өртүмаа-биле 17 центнер, а чамдык участоктардан 22—25 центнер дүжүттү алган.

Тараанның дүжүдү чаагай болганындан тараанның ниити чыылдазы база көвүдээн. Тараанның ниити чыылдазы көвүдээн-биле колхоз күрүнеге тараа садар талазы-биле планны хуусаа бетинде ажыр күүседир аргалыг болган. Колхоз бо чылын күрүнеге 600 тонна тараанны дужаар планныг тургаш, октябрьның 15-ке чедир 2008 тоннаны күрүне шыгжавырынга киирип азы күрүне планындан 3,5 катап хөй тараанны Төрээн чуртка берген. Колхоз бо чылын күрүнеге саткан тараа өртээнге 1 миллион 300 муң ажыг рубльди ап турар. Күрүнеге саткан тараадан кирген орулга бо чылын садып алган техниканың өртээнден ыракта ашкан. Оон ачызы-биле колхоз автотехничканы, электросварка агрегадын, чаа тракторларны болгаш өске-даа чүүдерни садып алган.

Колхозтуң механизаторлары дүжүт ажаан алышкынының баштаны хүнериниң эгелээш ажаан алышкынының бүгү дургузунда боттарының дыжын харамнанмайн, улуг күжениишкиниг ажылдаан. Олар дүн-хүн иштинде 16—18 шак ажылдап турганнар. Колхозтуң комбайнерлери Сергей Беспалов, Ондар Доржу, Ондар Оттук-оол, Ондар Серен-Доржу, трактористер Ондар Содун-оол, Ш. Монгуш олар ажаан алышкынының хүнериниде бүдүрер ажылдың хүн нормаларын үргүлчү 150—200 хуу чедир күүседип келгеннер. Оон ыңай колхозчулардан Аажымба, Данчай-оол, Чачаа-оол, Дүтержа олар хову вурлаанга сүт, тракторларга кывар, чаар чүүл өскерилдирер, сүт саалдазын улам көвүдеткен бис.

Бодумга хүн бүрү ажылдаанымда, ажыглаанымда, ажыглаанымда, ажыгл

ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ ДОПЧУЛАЛЫ

Атомнуг дайынның чүдүкчүлериниң кажарлаашкыннары

Ядролуг чепсекти хоругдаары болгаш ооң шенелделерин соксадыры дээш бүгү чурттарның улустары дем каттыштырган хемчеглериниң айын эрттирип турар.

Чепсегленишкиннерни дүжүреринің айтырыын делегейниң янзы-бүрү органнарында он ажыг чылдарның дургузунда чугаадажып турар. Ындыг турбуже, чепсегленишкиннерни өндере бүдүрери соксаваан, ядролуг шенелделер үргүлчүлевишаан. Ындыг байдалдың чылдагааны чүдел? Мында хамык ужур барыын талакы удуртур бөлүктерниң чепсегленишкиннерни дүжүрер чорукту боттандырар күзел чогунда болуп турары чажыт эвес. Америк империалистерниң көскү идеологтарының бирөзи Генри Киссингер «Форин афферс» журналдың октябрьда үнген номериниг парлаан чүүлүнге атлантикачы удуртур бөлүктериниң: «Бистерге анаа чепсектиг күштер хөй черек. Бистерге янзы-бүрү хевирлиг ядролуг чепсек черек» деп айтылгазын мырыңай ажыы-биле илередип бижээн.

Ынчаарга, «күш дөгөзериниң» политиказынга улустарның улам-на өзүп турар удурланышкынын көргеш база ядролуг шенелделерни соксадыр деп негеде ам алызындан бүгү-ниитинии болу бергенин билгеш, Барыын чүктүң даштыкы политиказының удуртукчулары сөөлгү үеде демги Киссингерниң тайылбырлаан идеяларын ажыы-биле камгалап дитикпейн турарлар. Ынчалажок оларның чорудун турар политиказы Киссингерниң домаанга ыыпап дүгжүп турар.

Сөөлгү каш айларның дургузундагы болуушкуннарның чорудулгазын ап көрөлиңер. Совет Эвилели март 31-деги бодунуң шиитпирибиле ядролуг шенелделерни хоругдаан. Бистиң чуртувуска ядролуг шенелделерни Каттышкан Штаттаныынга бодаарга сөөлүреди-даа өгелээн болзувусса чок, ону соксатканывыс ол. Совет чазактың салган сорулгалары тодаргай: ядролуг чепсекти дүжүреринің хөрөнге практиктиг эгелээшкинни кылыр, тайбыңга ажыктыг боттуг херектерни кылырынче барыын талакы күрүнелерни кыйгырар сорулганы салганы ол. Ынчаарга атлантикачы удуртукчулар Совет Эвилелиниң маадырлыг болгаш чаагай шиитпирин боттарының кара-сагыштыг сорулгаларынга ажыглаарын ораддашкан. Олар шенелделерни чүгле соксатпаан эвес, харын оларны күштелдирген, бистиң чуртувустуң шенелделерни чаңгыс талалыг соксатканын шериг талазы-биле артык күштерни чедип алырынга ажыглаарын ораддашкан. Ооң түңнелинде Совет Эвилели ядролуг чепсектиң шенелделерин дагын эгелээр ужурга таварышкан. Бо дугайында Индияның «Свадхината» солуну мынча деп бижээн: «Бүгү делегейниң негелделери безин АКШ-тың болгаш Англияның чазактарын угаан киирип ыыдаваан. Моон ужурунда Совет Эвилели ядролуг шенелделеран дагын эгелээр ужурга таварышкан».

Атомнуг шенелделерни дагын эгелевишаан, Совет чазак ол шенелделерни чер болганга кезээ шагда саат чок соксадыры дээш мурнуку хевээр чүмү-биле туржуп турарын байырлалдыы-биле чарлаан. Октябрь 4-те КНО-да совет төлээлер резолюцияның чогуур төлевилелин ол организацияга көөр кылдыр киирген. Ооң-биле кады атомнуг болгаш водородтуг бомбаларның шенелделерин соксадыр дугайында чугаалажышкыннарны октябрь 31-де Женевага эгелээринге Совет Эвилели белен чоруун дыннаткан. Тодаргай совет саналдарга Вашингтон биле Лондон чөпшээрежиптерле болза, айтырыг шиитпирлеттинген туруп болур кылдыр санап болур турган. Ынчалажок барыын талакы күрүнелер база дагын боттуг эвес орукка туруп алганнар.

Ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязына тускай чүүл кылдыр көөрүн америк төлээлер «бадылаашкын машинызын» ажыглап турган үскен. Ам ол ең чугула айтырыгны чепсегленишкиннерни дүжүрери-биле холбаалыг бүгү-ле айтырыглар-биле кады чугаалажып турар. Ооң-биле кызыгаарлаттынмайн, америк дипломатия атомнуг шенелделерни соксадыр дугайында чүү-даа чугаадавайн турар резолюцияның төлевилелин КНО-нуң Ассамблеязынга көөр кылдыр киирген. Америк резолюцияның алыс утказы анаа-ла туманналчак күзээшкин болуп турар, чүл дээрге октябрь 31-де деп айыттынган Женева чугаалажышкыннарының киржикчилери «бүгү күзеннишкиннерин ядролуг чепсектиң шенелделерин ара соксадыр дугайында дугуржулгаларны ең чоокку үеде чедип алырынче» салдынган турзун, а ол ышкаш «ол чугаалажышкыннар узамдыкпышаан турда, ядролуг чепсектиң шенелделерин кылбас» деп кыйгырыг салдынып турар.

Кииртинген текстиниң чагдынчак чоруу чигинишкиннерни болдурбайн турар.

Мынчангаш, КНО-да америк программа чепсегленишкиннерни дүжүреринің хөрөнге дешилге эвес, харын дедир төрүттүнүүшкүн болуп турар. Ынчаарга ол программа Женева чөвүлел хуралынга хамаарышкан америк планнар-биле сырый холбаалыын демдеглевейн барып болбас.

Ол планнарның дугайын чугаалавышаан, «Нью-Йорк таймс» солуң Каттышкан Штаттар баштайгы дугуржуп алыышкынны өзугаар ядролуг шенелделерни хоругдаар дугайында дугуржулга чедип алыр сорулгалыг Женева чөвүлел хуралын контрольдуң системазын тодаргай ажылдап кылыр талазы-биле техниктиг тускай эртемнигленриң аная-ла чугаалажылгазы болдурарын планнап турар деп демдеглээн. Ол айтырыгны тодаргай көрген эртеменнерниг-эксперттериг Женева чөвүлел хуралының соонда ындыг янзылыг программаны санаалап турары ол байдал болунче кичээнгейни ээлдирип турар. Моонбиле холбаштыр эксперттериң сүмелериге Совет Эвилели чөпшээрешкенин, а Каттышкан Штаттар биле Англия ындыг чөпшээрежилгезин илередиээнин сагындырза чогуур. Чүге? Бир эвес бо дугайын хөй-ниити чоокка чедир-ле билбейн турган болза, ам бүгү чүве билдингир: американнар эксперттериң женева шиитпирлерин чаа чугаалажып көрүүшкүннериң агымынга хөөржүдүп каарын күзеп турарлар.

«Хөй чугаалар болур, ынчалажок чепсегленишкиннерни дүжүреринің бүгү айтырыгларына хамаарыштыр хемчеглер эвээш болур ындыг чаа үени маналр херек» деп Ассошиэйтед Пресстиң хайгааракчызы Хайтауэр чоокта чаа онзалап демдеглээн. Бо домак Вашингтонуң чажыт бодалдарын илередип турар. Ынчаарга тайбыңга ынакшылдыг кижи төрелгетенге хөй чугаалар херек чок. Тодаргай хемчеглерже шилчип кирер херек. Ол негелдеге үндезилээш делегейниң бүгү улустарының сырый каттыжышкыны—бистиң хүннеривистиң ең чугула сорулгазы ол.

Реаксылыг күштерниң сүлчээзи

Европада найыслалдар—Париж биле Бонн хөөремчээн дипломаттыг чугаалажышкыннарның черлери болу берген. Чүгле сөөлгү бүдүн чартык—ийи айларның дургузунда капиталистиг Европаның дөрт ең улуг күрүнелериниң—ГФР-нин, Франциянын, Англияның болгаш Италияның удуртукчуларының ужуражышкыннары бо хоорайларга болган. Ол ужуражышкыннарның түңнелдерин, болган чугаалажышкыннарның үезинде илерээн угланышкыннарны ам европа парлалгазында боттуг чугаалап турар апарган.

Кандыг түңнелдериң болгаш кандыг угланышкыннарның дугайында чугаа чоруп турарыл?

Италияның премьер-министри Фанфани августа Парижке болгаш Боннга чораан. Чарлаттынган дыннадыгларын алгаш көөрге, ол чоруушкуннарның үезинде көрген ең чугула айтырыгларның бирөзи болза, үш чазактарның антикоммунистиг ажыл-чорудулгазын таарыштыр чорудары болган деп чүве тодаргай.

Францияның премьер-министри де Голльдуң болгаш барыын-герман канцлер Аденауэрниң ужуражышкыннары сентябрьда болган. Бо чугаалажышкыннарның киржикчилери база-ла ниити бодалды тывар, европа айтырыгларының талазы-биле даштыкы политиканың ниити платформазын ажылдап кылыр, а ол ышкаш антикоммунистиг бүдүштүг хемчеглерни таарыштырар сорулганы салган. Чугаалажышкыннарның түңнелдерин тайылбырлавышаан, француз даштыкы хөрөктер министри Кув де Мюрвилль дээрзи «Чөөн Европаның чурттарын барыын-европа ниитилежилгезинге хандыкпыдарының» төлевилелдериниң дугайында, тодаргайларга, ол чурттарда туруп турар политиктиг тургузутта удур демиселдиң дугайында чугаа чоруп турган чүве деп корреспондентилерге дыннаткан.

Үстүнде чугаалажышкыннарның ең чугула түңнелдериниң бирөзи болза, үш күрүнелериниң ниити шериг-үлетпүр программазын, чижээ, ядролуг чепсекти бүдүреринің программазын таарыштырары болган. Өске түннел болза, «садыгның хостуг зоназы» дижир англи планнарга хамаарыштыр ындыг-ла таарымча чок туруш-бодалдарны ажылдап кылыры болган.

Август—сентябрьның дургузунда чамдык айтырыгларның талазы-биле Римниң, Парижтиң болгаш Боннуң чоокшулажышкыны ынчалдыр болган. Ол чорук Лондонну кедергей дүвүреткен. Англи удуртукчулар девискээрленчек күрүнелериң чоокшулажышкынын хамыктыш мурнунда экономика болгаш шериг политиказының талазы-биле англи планнарга болгаш туруштарга улуг айыыл кылдыр көргеннер. Дайын сөөлүндеги чылдарда Европаның капиталистиг күрүнелериниң аразында Англияның чаалап алганы удуртур туруштарга шынгыы кыжаныышкын тыптып келген.

Байдалды эдерин күзевишаан, британ премьер Макмиллан октябрьның эгезинде Боннга чораан. Канцлер Аденауэр-биле чугаалажышкыннарының үезинде ол француз-герман чоокшулажышкынының идеязын ооң караанга көөлдер-ле бак көрдүрерин болгаш «Лондон—Бонн өскеги» тургузар аргалыын шенээрин ораддашкан. ГФР-ниң адаан негекчи бөлүктерин болгаш оларның негелделерин бодунуң бүрүн деткип турарының дугайын Макмиллан медеглээн болгаш Боннуң политиказының антикоммунистиг угланышкыны-биле чөпшээрежип турарын база илергейлээн. Макмиллан ол чүүлдериниң орнунга Европа дипте англи туруштарны деткиир чорукту ГФР-ниң чазаандан чедип алырын күзээн.

Эрткен бүгү ужуражышкыннар түңнелинде барып чүү чүвеге тодаргай чедирип келирин чугаалаары берге: дипломаттыг болгаш политиктиг улуг оюннуң эгелээнинің дугайында чугаа чоруп турар. Вашингтон база кандыг-бир хевирбиле ол чүүлдерге саат чок ыстынып кире бээри чигзиниг чок. Ынчаарга дешилгениң болгаш демократияның күштериниге удур дем каттыштырган демиселдиң суурунга, антикоммунистиг болгаш чогум утказы-биле алырга антисоветтиг дем каттыштырган хемчеглериниң суурунга, чепсегленишкиннерни дем кадып ээдере бүдүреринің суурунга ең реаксылыг өзу-чурумнарның чөпшээрежилге болгаш кады ажылдажылга чедип алырының ораддажышкыннары боттанып турары ам тодаргай.

Төөгүлүг байдалдың бүгү-ле дөмейлешпес чүүлдери турзажок, бо бүгү «Мюнхенге», 1938 чылга, агрессияны Чөөн чүкче угландырарының чүдек-бужар политиказынга кончуг дөмейлиг болуп турар. Ам ындыг политиканың чедишкинниг болурунга идегел салыр чорук боттуг чоруктуң кандыг-даа сагыш-бодалын чидиргени ол болур. Ынчалзажок «Мюнхениң» кемниг хөрөнің дагын илерөшкини илдең болуп турар, ынчангаш ол чорук ең улуг серемчилдиг болурун тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерден негеп турар.

В. ЗАГЛАДИН.

Хамаарышпас Алжир дээш

ПАРИЖ. (СЭТА). Соңгу-Африканың араб чурттарының доктаамал секретариадының сессиязы Работка үш хүннер дургузунда болуп эрткен. Ажылынга Марокконуң, Тунистиң болгаш Алжириң төлээлекчилери киришкен сессия доозулганының сөөлүнде медеглел чарлап үндүрген, ук сессияның киржикчилери Соңгу-Африка чурттарның, ылаңгыя Алжириң байдалын чугаалажып көрген деп медеглелде чугаалап турар.

Алжир республиканың түр чазаан тургусканынга байырын чедирбишаан, Соңгу-Африканың араб чурттарының доктаамал секретариадының кежигүннери «хамаарышпас чорукту бүрүн чаалап алгыже чедир демиселин үргүлчүлээр бодунуң сорук-күзелин бадыткаан» ол чазактың декларациязының чугула ужур-дузазын ханып демдеглээннер.

Медеглелде оон ынай Францияның чаа конституциязының айтырыының талазы-биле Алжирнин девискээринге француз эрге-чагыргаларының чоруткан референдумунуң түңнелдерин тайылбырлаан. «Алжир улуска чыгап киирген ол бадылаашкыннарның түңнелдерин меге арга-биле тайылбырлаар дээн ол ораддажышкынны доктаамал секретариат сойгалап илереткен». «Ынчаарга ол референдумну чоруткан болзажок, алжир улус бодунуң удурланышкынын үргүлчүлеп турар, а 600 муң солдатка санаттынып турар француз армия Алжирде бодунуң эжелекчи дайынын чорудуп турар деп медеглелде айыткан».

Ооң-биле кады доктаамал секретариат «Алжириң хамаарышпас чоруун деткиринче соңгу-африка чурттарының чазактарының хөделишкиннерин күштелдирер» сорулгалыг элээн хөй рекомендацияларны ажылдап кылганын дыннаткан.

КУР-нуң камгалал министерствозунуң дужаалы

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат Улус Республиканың камгалал министерствозунуң камгалал министри Пын Дөхуай ат салган дужаалын Синьхуа агентилели бүрүү-биле дамчыткан. Дужаалда чугаалап турары болза:

Улустуң хосталга армиязындан Фуцзянь фронтузунда турар эштер!

Октябрьның 19-туң дүнезиниен 20-ниң эртенинге чедир судноларны камгалап таңнылдаары-биле америк шериг таңнылын Цзиньмыньдаонуң далай районунче Тайваньның эрге-чагыргалары киргени-биле холбаштыр Цзиньмыньдаону бистиң шериглеривис артиллерия-биле боолаарын соксадыр дугайында дужаалды күш чок болдурар дугайын чарладым. Бистиң шериглеривис артиллерия боолаашкынын ийи удаа соксаткан, ынчалзажок Тайваньның эрге-чагыргалары миннин көрүүшкүннүң кандыг-даа демдектерин илередээннер. Олар боттарының мелегей туруш-бодалын шынгыы барыдаалап, тайбың чугаалажышкыннардан ойталап, дайынга белеткелди күштелдирген болгаш курган черже удур шавар халдаашкын дугайында шуугаазынны көдүргеннер. Амгы үеде, америк чанкайшичи «керөөни» боттандырар талазы-биле улам ыңайгы хемчеглерни ажылдап кылыр сорулга-биле оларның чалаанын өзугаар Даллестиң Тайваньга келир деп турарының бүдүүзүнде, олар судноларны камгалап таңнылдаар дээш үстүнде айыттынган районче америк шериг корабльдерин 5 шак иштинде киирерине белин четкен, бо дээрге артиллерия боолаашкынын бистиң тур соксатканывыстың негелдезиниг ажыы-биле оларның үрээни болуп турар. Бир эвес ону шыдажып эртип болур болза, чүнү шыдажып эртпейн барып болурул ынчам? Ынчангаш кеземче хемчээ кылдыр артиллерия-биле боолаашкынны дагын эгелезе чогуур. Кыдаттарның херөөнге американнарның холгаарлаан турар чоруун канчап-даа болдуруп болбас. Ол—национал дың чаагай хүлээлгези-дир. Боттарының астыгышкыннарынга алзып турар кижилер дээрге-ле черле ындыг-ла хөй эвес санныг кижилер болуп турар. Тайваньның эрге-чагыргалары боттарының астыгышкыннарын билип, шын эвес оруктан чайлап болгаш айтырыгны тайбың шиитпирлээри-биле чөпшээрежир апаар ындыг үени ам-даа маналр апаар хире-дир. Ол чорукка мурнуку хевээр идеген турар бис. Американнар Тайваньга болгаш Тайвань өөжүнге турар эргези чок. Кыдаттың иштики херектериниге американнарның киржилгезин черле болдурбас. Тайваньның эрге-чагыргаларын бистиң чуртувустуң бот эргезинге кыжаныр чоруунга ажыглап турар американнарның кажарлаашкынын черле хүлээп көрбес бис. Тайваньда, Пэньхуледаоз, Цзиньмыньдаода болгаш Мацзудаода патриоттар — шериг албаныглар болгаш хамааты чурттакчылар чүвениң ужурун чедир бодап алыр ужурлуг. Тайвань, Пэнхуледао, Цзиньмыньдао болгаш Мацзудао төрөөн чурттуң эрге-хүндүткелинге чайлаш чок дедир эгиттинген турар.

Кыдат чазактың үжен алдыгы болгаш үжен чедиги сагындырыглары

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза: октябрь 19-та 23 шак 30 минута турда Америк десант суднозу-док бистиң чуртувустуң девискээр сугларынче Сямынь болгаш Цзиньмынь районунга шургуп кирип келген. Ооң соон дарый 23 шак 50 минута турда ол-ла районга үш америк эсминосец үстүнде айыттынган десант суднозун камгалаар сорулгабиле бистиң чуртувустуң девискээр сугларынче шургуп кирип келген. 23 шак 45 минута турда чанкайшичи бир шериг кораблинге удеттирген чанкайшичи алаан каш моторлуг десант баржалары Цзиньмыньдаонуң эриктериниден ол америк шериг корабльдеринче чорупкан. Америк шериг корабльдери бистиң чуртувустуң девискээр сугларын октябрь 20-де 4 шак 48 минута турда катташ чоруткан.

КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң төлөлекчизи дараазындагы үүлдү медеглээр кылыр төлөлеттирген: АКШ-тың шериг-далай болгаш шериг-агаар күштери бистиң чазаавыстың каш-даа удаагы сагындырыглары турбуже бистиң чуртувустуң девискээр сугларынче болгаш агаар делгеминче үргүлүү шургуп кирип турар-дыр. Бо удаада Сямыньның болгаш Цзиньмыньның районунга девискээр сугларынче америк десант суднозудоктуң болгаш үш эсминосецтериң шургуп кириишкини Тайваньда гожиндаанчы шериглериң Цзиньмыньдаоже шериг чүктери октап турар корабльдерин камгалаар сорулгалыг кылдынганы мырыңай илдең. Бо дээрге Цзиньмыньдаонуң далай районунга чанкайшичи корабльдери американнар таңнылдаар чорукту болдурбас дугайында бистиң чуртувустуң медеглелинин соонда онза шынгыы чөнгээ болуп турары ол. Моон-биле холбаштыр Кыдат Улус Республиканың чазаа үжен алдыгы шынгыы сагындырыгны кылып тур.

ПЕКИН. (СЭТА). Октябрь 20-де дөрт америк эсминосецтер бистиң чуртувустуң девискээр сугларынче Фуцзянь можнуңу Пинтань болгаш Мацзудао районунга шургуп кирип келген. АКШ-тың бо дайынзырак чөнгээлери-биле холбаштыр КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң төлөлекчизи үжен чедиги шынгыы сагындырыгны кылыры-биле төлөлеттирген.

АКШ чанкайшичилерни ракеталыг оъктар-биле чепсеглеп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Тайбэйден дыннатканыын өзугаар алырга шериг дузаламчызының программазы-биле дүүштүр амгы үеде Тайваньда турган «Найк» деп хевирлиг америк ракета тургузулгазын чанкайшичилерге дамчыдып берген турарын чарлаан.

Ол дугайында дыннадыгны Тайвань районунда америк кургаг чер шериглериниң командылакчызы генерал-майор Л. Доун кылган. Башкарылгалыг оъктарны дамчыдып бээринге ядролуг оъктарны база киирген турарын дыннадыгга айыткан.

Амгы үеде америк шериг школаларында чанкайшичи офицерлериң өөредилгези чоруп турарын Доун база дыннаткан.

Пакистанның президентизиниң медеглели

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Карачиден медеглели турары болза, Пакистанның президентизи Искандер Мирза чурттуң даштыкы политиказынга «өскерлишкиннер болбас» деп парлалганың төлөлекчиларынге медеглээн. Нацияларның дем-каттыжылгаларының чурттарыбиле ең-не сырый харылзааны тургузарынга идегеп турарын президент илереткен. Пакистан «Индиибиле ең-не найыралдыг харылзааларны» тударын күзеп турар деп ол чугаалаан. Президентиниң бодап турары-биле алырга, ең ылаңгыя «Кашмир айтырыын шиитпирлеткен соонда» ам ол болдунуп болур.

Мирза, Пакистанның конституциязын дүжүргениниң дугайын чугаалап тургаш, ол парламентиге ам болур соңгулдаларның үезинде «хан төгүлүүшкүнү үнер болгаш бадылаашкыннар меге аргалар-биле чоруттунар» дээрзинге шуут идегепкен турганын демдеглээн.

«Мен дайын байдалын болдунарла кыска хуусаада кызыгаарлап каарын ораддажыр мен» деп президент чугаалаан.

Пакистанга ам 12—15 кежигүннерден хөй эвес кижилерден турдуштунар национал чөвүлелди тургузар, ол чөвүлел амгы консультативтиг чөвүлелди солуур деп Мирза медеглээн.

Ооң соонда тускай комиссия Пакистанның конституциязын ажылдап кылыр болгаш ооң соонда ам референдумну эрттирер деп президент уламчылап чугаалаан. Мирза, ол хемчеглерни боттандырарының хуусаалаарын медеглевээн, ынчалза-даа ол «далашпас деп» турарын немей чугаалаан.

Мирза күштелдирген төптүг унитарлыг уштап-баштаашкынны камгалай азрак чугаалаан, ынчалза-даа ол децентрализастыг административтиг аппараттыг болур деп турар. Ол Пакистанда чүгле 16 хуу бижик билир кижилер бар дээрзин айытпышаан, бадылаашкын эргезин кызыгаарлаарының кандыг-ла бир девири эргежок чугула деп немей чугаалаан.

«Хынаттынып турар демократия» деп чугааның уткалы дээрге, Каттышкан Штаттарда «эрге-чагыргаларның бот-боттарының аразында дески дөзилиг болурунуң» системазы ышкаш, шак-ла ындыг чижектиг дээни ол деп президент айыткан.

КУДР-де техниктиг өөредилге

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Кореяның төп телеграф агентилелиниң медеглеп турары болза, ыяавыла техниктиг өөредилгениң системазын хуусаадан эрте тургузуп кииреринге белеткел чурттуң иштинде идепкейлии-биле чоруттунуп турар.

Чижээ, Мурнуу Пхенан можнуңу Мундек уездизинге ам безин ийи көдээ ажыл-агый училищелери ажыттынган, ында долу эвес ортумак школаның 200 доозукчулары өөренип турарлар. Уездиниң улус комитединиң даргазының чугаалап турарын өзугаар алырга, ол уездите ыяавыла техниктиг өөредилгениң системазын белеткээри ийи-үш чылдардан-на доосту берип болур. Соңгу Хамген можнуңу хоорай болгаш уезди бүрүзүнде ноябрьның 1-ге чедир бир-бир техниктиг училищелер ажыттынган турар.

Чхончжинде ам безин 16 техниктиг училищелер санаттынын турар апарган. Техниктиг училищелерге башкыларның негелделиниң шылыкыны-биле өзүп турарын хандырар төлөде Чхончжиниң башкы институдунда башкылар билим белдериниң курстарын ажыткан.

Кэсон хоорайның чурттакчылары келир чылын сес техниктиг училищелерни тургузар дээш идепкейлиг белеткелин чорудуп турарлар.

Бхилаиде (Индия) металлурги заводунуң тудуушкунунда

ДЕЛИ. (СЭТА). Совет Эвилелиниң дузазы-биле Бхилаиде тудуп турар металлурги заводунуң тудуг шелүнге чоокта чаа чораан Индияның металлурги болгаш даг үлетнүрүнүң база оттулар үүлүүн министри Сваран Сингх парлалга конференциязы кылган.

Айтырыгларга харылавышаан, Сингх заводтуң тудуунуң чоруп турарынга сеткили ханганын илереткен. Бхилаиниң металлурги заводу баштайгы каңны 1959 чылдың төнчүзүнде бээр деп ол чугаалаан.

Арабтарның чаңгыс эвин чайгылдырар дээр ораддажыышкыннар шиитпирлиг согуушкунну ап турар

КАИР. (СЭТА). Каттышкан Араб Республика-биле дипломаттыг харылзааларны үзер дугайында тунис чазак шиитпир хүлээп алганы ында биллингир апарган.

Ол базым болза өске араб чурттарының төлөлекчилериниң шыгыы буруу шавышкынын хайныктырган. Тунистиң чазааның шиитпири «араб чурттарның эргежактарын барыдаалаазаны ол» деп Йеменниң имамының Каирде төлөлекчизи Хасен Бен Ибрагим айыткан.

Марокконуң чазаа «КАР-га хамаарыштыр тунис чазактың чорудуп турар политиказы-биле чөпшээрежип шыдавас» деп Марокконуң КАР-да элчини Абдель Халек Ат-Тарисси дыннаткан.

Империалистерниң өнчүк чөнгээлери чамдыкта дорт агрессияның хевиринче, а чамдыкта чажыт политиктиг маневрларның хевиринче кирип турар, оларның бирөзи болза араб чурттарның Лигазының Чөвүлелиниң сессиязына Тунистиң төлөлериниң баштыңының провокастыг чугаазы болган деп Ливанның КАР-да херектериниге түр бүзүреткен Галеб Терк айыткан.

Алжирниң түр чазааның премьер-министриниң медеглели

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелиниң төлөлекчизи-биле чугаазынга Алжир Республиканың түр чазааның премьер-министри Ферхат Аббастың медеглээни болза: «Алжир бодунуң хамаарышпас чоруун чедип албаан шаанда Алжирде дайын доозулбас-даа. Хамаарышпас чорук дайынның эчис сорулгазы ол... Алжир чазак болза, хамаарышпас чорукче чүктүп турар хостуг улусту төлөлеп турар. Ол дайынны соксадырының база алжир айтырыын тайбың өзу-биле таарыштыр шиитпирлээриниң оруктарын болгаш аргаларын Францияның чугаалажып көөрүн алжир чазак негеп турар. ... Бистериниң хамаарышпас болурунуң талазы-биле бүгү-ле эргелеривисти тооп көөрүнүң бүгү-ле арткан оруктарын тоовайын, Франция бисти дайылдажыр ужурга таварыштырган. Ынчаза-даа бистер Франция-биле чугаалажып турган, чүвениң ужурун шиитпирлевээн шаанда, дайын чорудулгаларын соксадып-ла шыдавас бис».

Аббастың уламчылап чугаалаары болза, алжир айтырыы болза КНО-нуң Кол Ассамблеязының хүн айтырыында турып турар, ынчангаш «бистер алжир айтырыын чугаалажып көөрү-биле Францияның бистиң чазак-биле чугаалажышкыннарны кылырын Кол Ассамблея негээр дээрзинге идеген турар улус бис. Ол ышкаш алжир улустуң боттогунаашкын эргезин КНО-нуң хүлээп көөрүн база негеп турар улус бис».

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАРГА!

„ШЫН“

солуннуң 1959 чылда чагылгазы эгелээн. Чагылганың бир чылда өртээ 52 рубль 20 копеек.

Чагылганы Союзпечатытың бүгү салбырлары, харылзаа салбырлары, почтачылар хүлээп ап турар.

„Шын“ солунну кижи бүрүзү чагыдып алырын далажынар.

Горчичник

Горчичник—бензинге эзилдирген кайчукту холуп каан горчицалыг саазын болур.

Кижиниң эьт-бодунуң кайы-даа кезектеринге эмчиниң айытканы өзугаар ону салып турар, ол болза, кижиниң эьдин чыытказ, аарыгны намдадыр. Горчичникти кештин чүгле кадык (шыймак, балыг чок) кезектеринге салыр. Ону хереглээр мурнунда хынап көөр: кырынче чылыг сугну дамдыладырга горчицаның чидиг чыды билдинмес болза, ооң күжүнүң читкени, ажык чок болганы ол.

Күжү читпээн горчичникти чылыг суг-биле чаап, эки еттүргеш, кижиниң эьдинің кырынга салгаш, ону эки чыпшыр базып, кырын арыг аржыыл азы чоорган-биле дуй салыр.

Кижиниң эьдин ажыңнады чий бергижеге чедир ону салырын үргүлчүлээр. Эки шынарлыг горчичникти 5-тен 10 минута чедир салып болур. Аарыг кижиниң кежиниң кырынга ону салырга баштай анаа-ла чылыг кылдыр билдинер, ооң соонда ол чылыг улам-на күштелгеш, эьтти ажыңнадыр чий бээр. Дыка үр чыттырарга кешти чиптип болур төлөде, ону ол өйде ап каапкаш, ооң орнун чылыг суг-биле чуп, чодар болгаш вазелин-биле чаар. Горчичник эьт-ботту эки чылыткада ооң чыткан орну дески кызыл болур.

Горчичникти бажың аргазы-биле база белеткээр. Бир улуг шопулак ишти горчицаны ол-ла хире арыг кызыл-тас далганынга холаап, чылыг сутта хоюдуп булгаар (бичии үрүгларга шопулак иштиниң үштүн бир кезээ кылдыр хемчээр). Ону бичии-даа будун азы кургаг чер чок кылдыр эки холуштурар. Ук хоюг чүүлү дөрбелчин ак пөс кырынга чартык сантиметр кылын кылдыр чаар, пөстүн чазашкынныг талазынга саазынны азы марляны катташтыр салгаш, ол-ла талазын эьтке чыпшыр салыр. Горчичник эьтке чыпшынып доктаавас болза ону бинт-биле шарып болур.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3 — 62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң 3 — 88, харысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4 — 98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый килдистериниң 3 — 68, чагаа килдизиниң база бухгалтериянның 3 — 65.

ТС—01098. Культура эргелелиниң типографиязы.